

“SEYAHAT EDİP YABANCI ÜLKELER
GÖRMEK GEREKLİDİR; AMA ARTIK
YOLLAR YOKTUR. HER ŞEY
BİTMİŞTİR...”

STEFAN

ZWEIG

AMERIGO

TARİHSEL BİR YANLIŞLIĞIN
HİKÂYESİ

13. BASKI

Çeviri: OGÜN DUMAN

♥ can
modern



STEFAN ZWEIG

AMERIGO

TARİHSEL BİR YANLIŞLIĞIN HİKÂYESİ

Can Modern

Amerigo: Tarihsel Bir Yanlıılığın Hikâyesi, Stefan Zweig

Almanca aslından çeviren: Ogün Duman

Amerigo: Die Geschichte eines historischen Irrtums

© 2005, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2005

13. basım: Nisan 2020, İstanbul

Bu kitabın 13. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editörler: Şebnem Sunar-Yeşim Tükel

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: İMAK Basım Yayın Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi

Akçaburgaz Mah. 137. Sokak No: 12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-3531-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750735318

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG

AMERIGO

TARİHSEL BİR YANLIŞLIĞIN HİKÂYESİ

BİYOGRAFI

Almanca aslından çeviren

Ogün Duman

♥can

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düşün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Joseph Fouché, 2007

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığı Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

*Üç Usta: Balzac, Dickens,
Dostoyevski*, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

O muydu?, 2018

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

Olağanüstü Bir Gece, 2019

Émile Verhaeren, 2019

Brezilya, 2020

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümlenmeler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanamayıp 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

OGÜN DUMAN, 1971'de Almanya'nın Mannheim kentinde doğdu. Yükseköğrenimini Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Yurtdışında çeşitli çeviri atölyelerine ve seminerlere katıldı. Norbert Gstrein'dan çevirdiği *Öldürme Sanatı* romanıyla Avusturya Kültür Bakanlığı'nın verdiği *Çeviriye Destekleme Ödülü'nü* aldı. Dilimize kazandırdığı başlıca yapıtlar arasında Max Frisch'in *Günlük*, Martin Walser'in *Eleştirmenin Ölümü*, Peter Stamm'in *Uçuyoruz* ve *Böylesi Bir Günde*, Margrit Schreiner'in *Hayal Kırıklıkları Kitabı*, Ralf Rothmann'ın *Genç Işık* ve *Deniz Kenarında Geyikler*, Petros Markaris'in *Che İntihar Etti*, Ingrid Noll'un *Aziz Dullar* sayılabilir.

İçindekiler

Amerigo	11
Tarihsel durum	14
Otuz iki sayfalık ölümsüzlük için	27
Bir dünya adına kavuşuyor	40
Büyük kavga başlıyor	55
Belgeler yığılıyor	72
Vespucci kimdi?	82

Amerigo

Amerika'ya "Amerika" adı kimin anısına verilmiştir?

Bu soruyu ilkokul çocukları bile hiç düşünmeden hemen yanıtlar: Amerigo Vespucci.

Oysa ikinci soru yetişkinlerin bile duraksamasına, kararsızlığa düşmesine yol açacaktır, çünkü soru şu: Neden dünyanın bu kıtası tam da Amerigo Vespucci'nin ön adıyla vaftiz edilmiştir? Vespucci, Amerika'yı keşfettiği için mi? Hayır, burayı kesinlikle o keşfetmedi! Yoksa Amerika açıklarındaki adalar yerine anakaraya ayak basan ilk kişi olduğundan mı? Bu nedenle de değil, çünkü anakaraya ilk kez Vespucci değil, Kolomb ile Sebastian Cabot ayak bastı. Öyleyse belki de, haksız yere buraya ilk ayak basan kişi olduğunu iddia ettiğinden mi? Vespucci hiçbir zaman herhangi bir makama başvurup böyle bir hak iddiasında bulunmadı. Yoksa bir bilgin ve haritacı olarak hırsa kapılıp söz konusu kıtaya kendi adının verilmesini önerdiğinden mi? Hayır, bunu da hiçbir zaman yapmadı ve büyük olasılıkla ömrünün sonuna kadar adının bir kıtaya verildiğinden haberi bile olmadı. Peki bunların hiçbirini yapmadıysa nasıl olup da adının ebedileşmesi onuruna Amerigo Vespucci erişmişti? Neden Amerika'nın adı Kolombiya değil de Amerika?

Bunun sebebi, rastlantı, yanlışlık ve yanlış anlama-

lardan meydana gelen bir arapsaçı; asla çıkmadığı ve hiçbir zaman çıktığını iddia etmediği bir seyahat sayesinde önadını dünyamızın dördüncü kıtasına verme şerefine erişmiş bir insanın hikâyesi. Bu adlandırma dört yüz yıldır bütün dünyayı hem şaşırtmakta hem de kızdırmakta. Amerigo Vespucci, sürekli sinsi ve karanlık oyunlar aracılığıyla bu onura haksız yere erişmekle suçlandı ve bu “gerçekleri çarpıtma yoluyla aldatma” davası, yetkili merciler tarafından her defasında yeniden ele alındı. Bazıları Vespucci’yi suçsuz ilan ederken başkaları onu sonsuz bir utanca mahkûm etti. Savunucuları masumiyetini ne denli sarsılmaz biçimde kanıtladıysa düşmanları da buna eşdeğer bir tutkuyla onu yalancılık, sahtekârlık ve hırsızlıkla suçladı. Günümüzde bütün bu tartışmalar, tüm varsayım, kanıt ve karşı kanıtlarıyla koca bir kütüphaneyi doldurur; Amerika’nın vaftiz babası, kimilerince *amplificator mundi*, yani dünyamızın sınırlarını genişleten en önemli insanlardan biri, bir kâşif ve denizci, önemli bir bilgin sayılırken diğerleri için dünya keşif tarihindeki en büyük sahtekâr ve dolandırıcıdır.

Hangi açıklama hakikate karşılık geliyor ya da daha dikkatli ifade edecek olursak; en olası açıklama hangisi?

Vespucci vakası, günümüzde artık coğrafyanın ya da filolojinin uzmanlık alanına giren bir sorun olmaktan çıkıp her meraklı katılımcının kendini sınamak için el atabileceği bir akıl oyununa dönüştü; üstelik kolay oynanabilir bir oyun bu, çünkü bilinen Vespucci külliyatı, tüm belgeler dahil yaklaşık kırk-elli sayfayı kapsadığından, oyunda kullanılan piyon sayısı az. Bu nedenle tüm piyonları tekrar oyun alanına yerleştirip tarihin bu ünlü karşılaşmasını tüm şaşırtıcı ve yanıltıcı hamleleriyle adım adım burada bir kez daha baştan sona oynamayı uygun gördüm.

Coğrafi anlamda okurlarımdan tek beklentim, çok-

tan tamamlanmış atlaslarımızdan edindikleri tüm coğrafya bilgisini şimdilik unutmaları, kafalarının içindeki haritadan Amerika kıtasının biçimini, görünümünü, hatta varlığını bile tamamıyla silmeleri. Çünkü sadece o yüzyılın karanlığını, muğlaklığını ruhuna yerleştirmesini bilenler, söz konusu neslin, o zamana dek sonsuza kadar uzandığı düşünülen ufukta, yabancı bir dünyanın silueti belirlemeye başladığında kapıldığı heyecan ve şaşkınlığı paylaşabilir. İnsanlık yeni bir şey bulduğunda ilk iş olarak onu adlandırmak; coşku duyduğunda da şevkini dudaklarından kopan sevinç nidalarıyla duyurmak ister. Bu nedenle rüzgârın, insanlığın suratına ansızın bir isim çarptığı gün, şanslı bir gündü; insanlık da haklılık ya da haksızlık soruları sormadan, bu çınlayan ve titreşen sözcüğü alıp keşfettiği yeni dünyasını yeni ismi olan “Amerika” ile selamladı.

Tarihsel durum

Yıl 1000. Batı dünyasının üzerinde uyuşturucu bir uyku ağırlığı vardır. İnsanların gözleri etrafını dikkatle gözlemleyemeyecek kadar yorgun, duyuları merakla harekete geçemeyecek kadar tükenmiştir. İnsanlığın ruhu ölümcül bir hastalık atlatmışçasına felç olmuştur sanki, içinde yaşadığı dünya hakkında hiçbir şey bilmek istememektedir. Daha da garibi, halihazırda bildiklerini de anlaşılmasız bir biçimde unutmuştur. İnsanlar artık okumayı, yazmayı, hesaplamayı bilmemektedir; Batı dünyasının kral ve imparatorları fermanlarının altına kendi adlarını yazmaktan bile acizdir. Bilimler teolojik mumyalar biçiminde donup kalmış, dünyevi eller resim ve heykel alanında kendi suretini yaratamaz hale gelmiştir. Ufuklar, koyu bir sis örtüsüyle kaplıdır. İnsanlar seyahat etmemektedir, yabancı topraklardan habersizdir; herkes Doğu'dan aralıksız akan eden vahşi halklardan kaçıp kale ve kentlere sığınmaktadır. Köşeye kısırılmış halde, karanlıkta, cesaretten yoksun yaşamaktadırlar – Batı dünyasının üzerinde, uyuşturucu bir uyku ağırlığı vardır.

Bazen bu ağır, uyuşturucu uykunun içinden, dünyanın bir zamanlar farklı, daha renkli, daha geniş, daha aydınlık, daha neşeli, macera ve olaylarla dolu olduğuna ilişkin belli belirsiz bir anı canlanır. Bir zamanlar ülkeler

boyunca uzun yollar uzanmıyor muydu ve bu yollarda Roma lejyonları, hemen arkalarında da lektörler, düzenin koruyucuları ve hukuk adamları yürümüyor muydu? Hem Mısır hem de Britanya'yı fetheden Caesar adında biri yaşamamış ve üç sıra kürekçileri olan gemileriyle, korsanlardan korkulduğu için kimsenin artık gitmediği Akdeniz'in öte yakasındaki ülkelere yelken açmamış mıydı? Hindistan'a, o destansı ülkeye kadar ilerleyip sonra Pers kentleri üzerinden geri dönen İskender adında bir imparator hiç olmamış mıydı? Eskiden yıldızları okumasını bilen, dünyanın biçiminden ve insanın gizlerinden haberdar bilgiler var olmamış mıydı? Bu durumda kitaplardan, onlar hakkında bilgi edinmesi gerekli olur insanın; ama artık kitaplar yoktur. Seyahat edip yabancı ülkeler görmek gereklidir; ama artık yollar yoktur. Her şey bitmiştir. Belki de her şey bir düştür ibarettir.

Üstelik bunca çaba göstermek niye? Her şey sona ermek üzere olduğuna göre neden bir kez daha tüm güçlerini toplamalı insan? 1000 yılında dünya yok olacaktır, kehanet böyledir. Tanrı dünyayı işlediği bunca günah nedeniyle cezalandıracak, diye vaazlar vermektedir rahipler kürsülerinden. Yeni binyılın başlamasıyla mahşer günü gelmiş olacaktır; insanlar korkmuş bir halde, paçavralar içinde ve ellerinde adak mumlarıyla akın akın toplanıp büyük dinsel tören alayları oluştururlar. Çiftçiler tarlalarını bırakır, varsıllar mal mülklerini satıp savarlar. Çünkü ertesi gün soluk renkli atlarının üzerinde mahşerin dört atlısı gelecektir. Mahşer günü çok yakındır. Binlerce, on binlerce insan geceleri, bu son geceyi kiliselerde diz çökerek geçirir ve sonsuz karanlığın içine yuvarlanmayı bekler.

Yıl 1100. Hayır, dünya yok olmamıştır. Tanrı bir kez daha insanlığa karşı bağışlayıcı olmuştur. İnsanlık yaşamaya devam edebilecektir. Onun büyüklüğünün, mer-

hametinin kanıtı olarak yaşamak zorundadır. İnsanoğlu ona bu merhameti için müteşekkir olmalıdır ve bunu dua eden bir el gibi göge kaldırarak göstermelidir; böylelikle kiliseler, katedraller, duanın taştan dikmeleri gökyüzüne doğru yükselir. Tanrı'nın merhametinin elçisi olan İsa'ya sevgisini sunmalıdır insan. Onun ıstırap çektiği mekânın ve Kutsal Kabrinin bulunduğu yerin, dinsizlerin vicdansız ellerinde kalmasına göz yumulabilir mi? Haydi, Batı'nın şövalyeleri, haydi tüm inananlar, Doğu'ya doğru! Çağrıyla duymadınız mı? "Tanrı böyle olmasını istiyor!" Çıkın kalelerinizden, köy ve kentlerinizden çıkın, ileri! Haçlı Seferi'yle karalar ve denizler aşmaya, ileri!

Yıl 1200. Kutsal Kabir fethedilmiş, sonra yeniden kaybedilmiştir. Haçlı Seferleri hem boşuna olmuş, hem de olmamıştır; çünkü Avrupa, bu seferler sırasında uykusundan uyanmıştır. Artık kendi gücünü hissetmiş, cesaretini tartmıştır. Tanrı'nın dünyasında ne kadar çok yeni ve farklı şeyin kendine yer bulunduğunu, aynı göğün altında farklı meyvelerin, farklı kumaş, insan, hayvan ve âdetlerin olduğunu görmüştür. Şövalyeler ile bunların köylüleri ve serfleri Doğu illerine vardıklarında kendilerinin Batı'da ne denli dar, ne denli körelmiş bir yaşam sürdürdüklerini, Sarazenlerin¹ ise ne denli zengin, doya doya ve zekice yaşadıklarını görünce şaşırıp utanmışlardır. Uzaktan bakıp hor gördükleri bu dinsizlerin Hint ipeğinden pürüzsüz, yumuşak ve serin tutan kumaşları; sık ilmekli, rengârenk Buhara halıları, baharatları, şifalı otları ve duyuları canlandırıp harekete geçiren kokuları vardır. Gemileri köle, inci ve ışıldayan madenler getirmek üzere en irak ülkelere yelken açmaktadır, kervanları yolları aşırıp sonsuz seyahatlere uzanmaktadır. Hayır, sa-

1. (Fr. *sarrasin*'den): Ortaçağ'da Batılıların, Müslüman halklar için kullandığı ad. (Y.N.)

nıldığı gibi bunlar medeniyetten nasibini almamış kaba saba insanlar değildir; dñnyayı ve sırlarını bilen insanlardır. Her şeyin yazılı olduğu harita ve cetvelleri, yıldızları ve yıldızların hareketlerini belirleyen, yasaları bilen bilgeleri vardır. Ùlkeler, denizler fethetmiş; tüm zenginlikleri, ticareti, var olmanın bütün keyfini ele geçirmişlerdir. Üstelik Alman ya da Fransız şövalyelerden daha iyi savaşçı da değildirler.

Peki bunu nasıl başarmışlardır? Öđrenerek. Okulları vardır, okullarında ise her řeyi aktarmaya ve açıklamaya yarayan yazıları. Batı'nın eski bilginlerinden aldıkları bilgilerleri, kendi katkılarıyla daha da zenginleştirmişlerdir. Demek ki dñnyayı fethetmek için öğrenmek gereklidir; insan gücünü sadece turnuvalarda ve sefih şölen yemeklerinde harcamamalı, ruhunu da bir Toledo kılıcı gibi esnek, çevik ve kıvrak kılmalıdır. Demek ki öğrenmesi, düşünmesi, araştırması, gözlemlemesi gereklidir insanın! Sabırsız bir rekabetle Siena, Salamanca, Oxford ve Toulouse'da art arda üniversiteler açılır; Avrupa'nın her ülkesi, bilimin önce kendisinde olmasını arzulamakta, umursamazlıkla geçmiş yüzyılların ardından Batılı insan yeniden yeryüzünün, gökyüzünün ve insanların sırlarına ermeyi istemektedir.

Yıl 1300. Avrupa, dñnyaya özgürce bakmasını olanaksızlaştıran teolojinin kukuletasını kafasından çekip atar. Salt Tanrı üzerine kafa yormanın, eski metinleri tekrar tekrar ele alıp dogmatik biçimde yeniden yorumlamanın, tartışmanın anlamı yoktur. Tanrı yaratandır, insanı kendi suretinde yarattığına göre, onun da yaratıcı olmasını istemektedir. Hâlâ tüm sanat ve bilim dallarında Yunanlılardan, Romalılardan kalma örnekler vardır; belki onlara yetişilebilir, eskiden Antik dönemin yapabildikleri şimdi yeniden yapılabilir. Hatta, belki onların üzerine bile çıkılabilir. Batı'yı yeni bir cesarettir alır. İnsanlar

yeniden yazmaya, resim yapmaya ve felsefeyle uğraşmaya başlar. O da ne? Oluyor, gerçekten de mükemmel bir biçimde işe yarıyor. Önce bir Dante çıkar, sonra bir Giotto, bir Roger Bacon ve katedral ustaları. Uzunca süredir kullanmadığı kanatlarını bir kez açmasıyla özgürleşen insan ruhu, tüm uzaklıkları yakın kılmaktadır.

Peki ama üzerinde yaşadığı topraklar neden bu denli küçük kalsın? Bu ölümlü, coğrafi dünya, neden bunca sınırlarla çevrili olsun? Dört bir yanda deniz var, deniz ve yine denizle sarılı tüm o bilinmeyen, ayak basılamayan kıyılar ile ötesi görülmeyen *ultra nemo scit quid contineatur*, yani kimsenin içinde neler gizlediğini bilmediği okyanus. Sadece güneye, düşler ülkesi Hindistan'a, Mısır üzerinden ulaşan bir yol olduğu bilinmektedir ama o yol da dinsizler tarafından kapatılmış durumdadır. Herkül Sütunları'nın, Cebelitarık Boğazı'nın ötesine geçmeye ise hiçbir ölümlü cesaret edememektedir. Dante'nin sözleri uyarınca orası sonsuza dek tüm maceraların son durağı olacaktır:

İnsanlar öteye geçmesinler diye
Herkül'ün direkler diktiği dar geçide...¹

Ah, *mare tenebrosum*'a² açılan hiçbir yol yoktur, burnunu bu karanlık çöle çeviren hiçbir gemi geri gelmeyecektir. İnsanoğlu bilmediği bir mekânda, boyutlarını ve biçimini herhalde asla keşfedemeyeceği bir dünyaya hapsolmuş halde yaşamaya mahkûmdur.

1298. Sakallı iki yaşlı adam, yanlarında belli ki ikisinden birinin oğlu olan bir gençle beraber Venedik Lima-

1. Dante, *İlahi Komedya*, Cehennem, XXVI Kanto, 106. Çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayıncılık, 3. baskı, Aralık 1999. (Ç.N.)

2. (Lat.) Karanlık deniz. (Ç.N.)

nı'na demirlerler. Üzerlerinde, Rialto'da¹ daha önce hiç görülmemiş garip giysiler vardır; uzun, kalın ve kürklü kaftanlar, sırtlarında garip pelerinler. Ama hepsinden garibi, bu üç yabancı'nın gerçek Venedik lehçesiyle konuşmaları, Venedikli olduklarını ve Polo soyadına sahip olduklarını iddia etmeleridir. Genç olanı ise adının Marco Polo olduğunu söylemektedir. Anlattıklarının ciddiye alınması elbette mümkün değildir. Pololar yirmi yıldan uzun bir süre önce Venedik'ten ayrıldıklarını, Moskova prensliklerinden geçmek suretiyle Ermenistan ve Türkistan üzerinden Mangi'ye, Çin'e gittiklerini, orada dünyanın en ihtişamlı hükümdarının, Kubilay Han'ın sarayında yaşadıklarını söylerler. Onun imparatorluğunu karış karış gezdiklerini, İtalya'nın bu imparatorluğun yanında bir ağacın dibindeki karanfil kadar küçük kaldığını, sonra dünyanın öteki ucuna ulaşip yeniden okyanusla karşılaştıklarını anlatırlar. Kubilay Han'ın kendilerini yıllar sonra çok sayıda hediyeyle birlikte görevlerinden azat ettiğini, önce Cipango'dan², Baharat Adaları'ndan ve Büyük Taprobane³, yani Seylan Adası'ndan geçmek suretiyle bu büyük okyanusu aşip Basra Körfezi'nden geçerek nihayet Trabzon üzerinden memleketlerine döndüklerini söylerler.

Venedikliler, üç adamı dinledikten sonra gülerler. Nasıl da şakacı masalcılardır bunlar! Şimdiye dek hiçbir Hıristiyan, dünyanın öteki ucundaki bu okyanusa çıkmamış; Cipango ve Taprobane adalarına ayak basamamıştır! Olanaksız. Ama Pololar insanları evlerine davet edip imparator'dan aldıkları hediye ve değerli taşları gösterirler. Kuşkucu olmakta aceleci davranmış olanlar hem-

1. Venedik kentinin en eski mahallesi. (Y.N.)

2. Ortaçağ'ın sonunda, Batı ülkelerinde, Japonya'ya verilen ad. (Y.N.)

3. Büyük İskender'in yakın dostu, Vakanüvis Onisikrifos'un (MÖ 360-290) Sri Lanka'ya (eski Seylan) verdiği isim. (Y.N.)

şehrilerinin zamanın en cesur keşfini yaptıklarını anlayıp şaşırırlar. Poloların namı, Batı ülkelerinde uçarcasına yayılır ve yeni bir umuda yol açar: Hindistan'a ulaşmak mümkün! Dünyanın bu en zengin bölgelerine gidip oradan dünyanın öteki ucuna ulaşılabilir!

1400. Hindistan'a varmak, işte bu yüzyılın büyük düşü budur. Tarihe adı, Denizci Henrique olarak geçen Portekizli prens Henrique'nin de hayatının en önemli düşüdür bu. Prens Henrique, kendisi asla denize açılmamış olsa da, hayatını bu düşe adanmış biridir, tüm çabaları bunun içindir, *Pasar a donde nascen las especerias*¹; İtalyan ve Flaman tüccarların o zamanlar altınla tarttığı tarçın, karabiber ve zencefilin yetiştiği Hint ve Baharat adalarına ulaşmak. Osmanlılar, en yakın yol olan Kızıldeniz yolunu Rumilere, yani gâvurlara kapatmış ve bu verimli ticaret kapısını kendi tekeline almıştır. Batı'nın düşmanlarını arkadan vurmamak, hem kârlı hem de Hıristiyanlığa yakışacak türden bir Haçlı Seferi sayılmaz mıydı? Gemiyle Afrika kıtasının etrafını dolaşıp Baharat Adaları'na ulaşamaz mıydı? Eski kitaplarda yüz yıl önce Kızıldeniz'den yola çıkıp iki yıllık bir seyahatin ardından Afrika'nın etrafını dolaşmak suretiyle Kartaca'ya dönen bir Fenike gemisinden söz edilmiyor muydu? Bu işi bir kez daha yapmak mümkün değil miydi?

Prens Henrique, zamanın bilginlerini etrafına toplar ve Portekiz'in batısındaki en uç noktaya, sonsuz Atlas Okyanusu'nun dalgalarının falezlerde parçalandığı Sagres Burnu'nda kendine, haritalar ve denizlere ilişkin haberleri sakladığı bir saray inşa ettirir. Bütün astronomları, bütün kılavuzları birbiri peşi sıra yanına çağırır. Yaşlı bilginler ekvatoru geçmeye yönelik her türlü seyahatin

1. (Port.) Aktarların doğduğu yerden geçmek. (Y.N.)

olanaksız olduğunu iddia ederler, düşüncelerini desteklemek amacıyla İlkçağ'ın bilgeleri Aristoteles, Strabon ve Ptolemaios'un görüşlerini öne sürerler. Onlara göre dönence yakınlarında deniz durgunlaşmakta, *Mare pigrum*¹ olup çıkmaktadır. Üstelik gemilerin burada, dik gelen güneş ışınlarının etkisiyle tutuşma ihtimali vardır. Bu bölgede kimse yaşıyor olamaz; değil ağaç, tek bir çalı bile yetişemez. Denizciler açık denizde eziyet çekecek, karadaysa açlıktan ölecektir.

Ancak bu görüşlere karşı çıkan Yahudi ve Arap bilginler de vardır. Bu seyahat göze alınabilir; tüm bu söylentiler, Hıristiyanların cesaretini kırmak isteyen Mağribi tüccarlar tarafından yayılmıştır. Büyük coğrafyacı İdrisi, güneyde, Bilad Ghana (Gine) adında verimli toprakların olduğunu uzun zaman önce keşfetmiştir, Mağribiler kervanlarıyla çölden geçerek buraya gelmekte ve kendilerine siyah köleler almaktadır. Üstelik onlar haritalar da görmüştür, Afrika'nın etrafını dolaşan rotaları gösteren Arap haritaları. Yeni keşfedilen gereçlerle enlemi saptamak mümkün olduğundan ve Çin'den getirilen mık-natis iğnesi sürekli kutbu işaret ettiğinden, Afrika kıyılarını baştan sona geçmeye cesaret edilebilir. Açık denizlere dayanıklı, daha büyük gemiler inşa edilirse bu seyahat göze alınabilir. Prens Henrique'nin emriyle büyük cesaret sınavı başlar.

1450. Büyük cesaret sınavı, Portekizlilerin ölümsüz atılımı başlamıştır. 1419 yılında Madeira Adaları keşfedilir, daha doğrusu yeniden keşfedilir, 1435'teyse uzun süredir aranan, eskilerin Talih Adaları dedikleri *Insulae fortunatae*² artık bilinmektedir. Neredeyse her yıl yeni

1. (Lat.) Durgun deniz. (Y.N.)

2. (Lat.) Kanarya Adaları'nın eski adı. (Y.N.)

bir keşif yapılmaktadır. Cabo Verde dolaşılır, 1445'te Senegal'e varılır; o da ne, her yerde palmyeler, meyveler ve insanlar vardır. Bu yeni dönemin insanları, önceki dönemin bilgelerinden daha fazla bilgiye sahiptir artık ve bu nedenledir ki Nuno Tristão çıktığı seferde, "İnayetli Ptolemaios'un affına sığınarak," Eski Yunanlı bu büyük bilginin her türlü olasılığı reddettiği yerde, verimli topraklar bulmayı başardığından zaferle bahsedebilir. Bin yıldan bu yana ilk kez bir denizci, bir coğrafya bilginini küçük düşürmeye cüret etmektedir. Bu yeni kahramanların her biri, diğerinden daha büyük bir adım atar: Diego Cão ve Dinís Dias, Alvise Cadamosto ve Nuno Tristão, her biri o zamana dek ayak basılmamış kıyılara, üzerinde fethin işareti Portekiz haçının olduğu, gurur kaynağı bir taş sütun diker. Tüm dünya daha önce gerçekleştirilmemiş, *feito nunca feito*¹ işleri tek başına yapan bu küçük ulusun, bilinmeyen denizlerde ilerleyişini şaşkınlıkla izlemektedir.

1486. Büyük zafer! Afrika'nın etrafı dolaşmıştır! Bartolomeu Dias, Fırtınalar Burnu'nu, yani Ümit Burnu'nu dolaşır.² Bundan sonra yol, artık daha güneye gitmektedir. İki Yahudi elçinin Habeşistan'ın Hıristiyan hükümdarı Keşiş Yohannes'i bulmak üzere yaptığı keşif gezisinden Portekiz kralına getirdikleri haritalardan bilinen rota izlenerek muson rüzgârlarının yardımıyla okyanusu geçip doğuya doğru gitmek gerekmektedir yalnızca. Bundan sonra Hindistan'a varmak an meselesidir. Fakat Bartolomeu'nun mürettebatının yorgunluğu, onun keşif gezisini yarıda bırakmasına neden olur. Bu keşfi, Vasco da

1. (Port.) Hiç ama hiç yapılmamış. (Y.N.)

2. Bartolomeu Dias'ın Fırtınalar Burnu olarak adlandırdığı, dalgaları ve fırtınalarıyla ünlü bu burna, Portekiz Kralı II. João, Ümit Burnu adını vermiştir. (Y.N.)

Gama tamamlayacaktır. Ama şimdilik bu kadarı yeterlidir. Nasılsa yol bulunmuştur bir kere. Artık kimse Portekiz'in önüne geçemeyecektir.

1492. Aksine! Biri Portekiz'in önüne geçmeyi başarır. İnanılmaz bir şey gerçekleşir. Colóm, Colombus ya da Colombo adında biri, Pietro Martire di Anghiera'nın bildirdiği üzere, *Christophorus quidam Colonus vir Liguria¹* ya da başka birinin sözleriyle *Una persona que ninguna persona conocía*, yani hiç kimsenin tanımadığı biri, İspanya bayrağıyla Afrika kıyıları boyunca doğuya doğru ilerlemek yerine batıya, okyanusa yönelir ve –eşi benzeri görülmemiş bir mucize– bu *Brevissimo cammino*'nun, kısacık yolun sonunda Hindistan sandığı karaya ulaşır. Gerçi Marco Polo'nun sözünü ettiği Kubilay Han'ı görmemiştir ama önce bir Cipango (Japonya) Adası'na, sonra da Mangi'ye (Çin) ayak basmıştır. Birkaç günlük bir seyahatin ardından Ganj Irmağı'na ulaşması işten bile değildir.

Kolomb, derilerinin rengi göze çarpacak kadar kızıla çalan Hintliler², papağanlar, alışılmamış hayvanlar ve altın hakkında muhteşem hikâyelerle geri döndüğü zaman tüm Avrupa onu şaşkınlıkla karşılar. Garip, ne kadar garip, demek ki yerküre sanıldığından da küçüktür, anlaşıl-

1. (Lat.) "Kristof Kolomb adında Ligüriyalı biri." Liguria, Kuzey İtalya'da, Ceno-va Körfezi kıyısında küçük bir bölgedir. (Y.N.)

2. Burada Zweig, ayak bastığı Amerika kıtasını Hindistan sanan Kolomb'un izlenimlerini aktarmaktadır. Buna göre, aslında Amerika'nın yerli halkı Kızılderililerle karşılaşan Kolomb'un, Hintli sandığı yerlilerin göze çarpacak kadar "kızıl derili" oldukları yolunda bir izlenim edinmesi doğaldır. Nitekim Batı dillerinde "Hintli" ve "Kızılderili" anlamlarına gelen sözcükler, sesletim (söyleyiş) olarak birbirine yakın, etimolojik olarak ise akrabadır. Kaldı ki sesletimdeki bu benzeşmenin nedeni, Kolomb'un Kızılderililerin yaşadığı Amerika kıtasını Hindistan sanması olarak da açıklanabilir. Öte yandan Amerika'nın yerli halkını tanımlamak üzere Türkçede kullanılan "Kızılderili" sözcüğü, Batı dillerindeki karşılıklarının aksine, bu özelliği bire bir yansıtan bir sözcük olma özelliğini taşımaktadır. (Y.N.)

lan Toscanelli doğru söylemiştir. İspanya'dan ya da Portekiz'den yola çıkıp batıya doğru üç hafta seyahat etmekle Japonya'ya ya da Çin'e ve Baharat Adaları'nın¹ hemen yakınlarına ulaşılabilir. Hindistan tüm nimetleriyle İspanya kapılarının bu kadar yakınındayken Portekizliler gibi Afrika'nın etrafında altı ay dolaşmak ne büyük aptallıktır. Şimdi ilk iş, Papa'nın da fermanıya İspanya'nın batıya açılan bu yolu ve orada keşfedilecek tüm toprakları güvence altına almasıdır.

1493. Artık *quidam*² değil, aksine majestelerinin amirali ve keşfedilecek ülkeler üzerinde kral vekili olan Kolomb, ikinci kez Hindistan'a gider. Kraliçenin yazdığı mektuplar da yanındadır –Kolomb'un Çin'de bu kez mutlaka karşılaşmayı umduğu Kubilay Han'a yazılmış mektuplar– ayrıca savaşçılar, gemiciler, koloniciler, hatta yerlileri eğlendirmek için müzisyenlerden meydana gelen on beş bin kişi ve Cipango ve Kalikut'tan³ İspanya'ya götüreceğini düşündüğü altınları ve değerli taşları taşımak için, demir kuşaklarla iyice güçlendirilmiş sandıklar vardır yanında.

1497. Başka bir denizci, Sebastian Cabot İngiltere'den yola çıkıp okyanusu geçer. Şaşırtıcı olan onun da karaya varmasıdır. Burası Vikinglerin söz ettiği Vinland⁴ mıdır; yoksa Çin mi? Ne olursa olsun harika olan bir şey varsa; o da okyanusun, *Mare tenebroso*'nun artık teslim alınmış ve bundan sonra tüm gizlerini bu cesur insanlara

1. Günümüzde Maluku Adaları olarak bilinen, Malay Takımadaları'nda, Endonezya'ya bağlı ada grubu. (Y.N.)

2. (Lat.) Herhangi biri. (Y.N.)

3. Hindistan'ın güneybatısındaki Kuzey Kerala eyaletindeki Kojikod kentinin eski adı. (Y.N.)

4. Kuzey Amerika'da, Leif Erikson tarafından MS yaklaşık 1000'de ziyaret edilen ağaçlık bölge. Günümüzde Kanada topraklarının Atlas Okyanusu kıyılarındadır. (Y.N.)

birer birer açmak zorunda kalacak olmasıdır.

1499. Portekiz'de zafer ıgıllıkları, Avrupa'da büyük olay! Vasco da Gama, tehlikeli burun üzerinden Hindistan'dan geri dönmüştür. Daha uzun ve zor olan diğere yolu tercih etmesine karşın, Kolomb'un yaptığı gibi küçük adacıklar ve uzakta bir anakara yerine Kalikut'a, dilere destan bir zenginlik içinde yaşayan *zamorin*'lerin¹ yaşadığı yere varmış, Hindistan'ın kalbini, onun hazinelerini görmüştür. Cabral'ın² komutasında yeni bir sefer için hazırlıklar başlamıştır bile. İspanya ile Portekiz, Hindistan'ın fethi için yarışmaktadır.

1500. Yeni bir gelişme. Cabral, Afrika'nın etrafını dolaştığı seyahati sırasında batıya doğru çok fazla yol alır ve kuzeyde Cabot'un başına geldiği gibi, o da burada karaya rastlar. Eski haritalarda adı geçen efsanevi Antil Adaları mıdır burası? Yoksa yine mi Hindistan?

1502. İnsanların anlayabileceği, kavrayabileceği, takip edebileceğinden çok daha fazla gelişme yaşanmaktadır; sadece bu on yıl içinde, bundan önceki bin yıldakinden fazla keşif yapılmıştır. Birbiri peşi sıra gemiler çıkmaktadır limanlardan ve her biri yeni haberlerle dönmektedir. Sanki dünyayı saran masalsi sis perdesi kalkmıştır. İster kuzeyde, ister güneyde olsun gemilerin burunu batıya çevrilir çevrilmez karalar, adalar çıkmaktadır ortaya; Azizler Takvimi'nde³ bu adalara vermeye yetecek sayıda isim yoktur. Amiral Kolomb bunların yalnızca bin tanesini kendisinin keşfettiğini, "Cennet'ten doğan ırmaklar" gördüğünü iddia etmektedir. Garip ki ne garip!

1. Günümüzdeki Kerala eyaleti topraklarında XII-XVIII. yüzyıllarda hüküm süren feodal Samutiri Krallığı'nı yönetenler. (Y.N.)

2. Pedro Álvares Cabral, Brezilya'nın kâşifi olarak kabul edilen Portekizli denizcidir. (Y.N.)

3. Hıristiyanlıkta, azizlerin doğum ya da ölüm yıldönümlerine göre düzenlenen ayın ya da yortuları veren takvim. (Y.N.)

Nasıl olur da eski bilginler ve Araplar, Hint kıyılarındaki bu adalardan, bu şaşkıncı ülkelerden haberdar değildir? Marco Polo neden onlardan hiç bahsetmemiştir? Üstelik Polo'nun Cipango ve Quanzhou hakkında anlattıkları, Amiral'in bulduklarından ne kadar da farklıdır! Tüm bunlar öylesine kafa karıştırıcı, çelişkili ve giz doludur ki, insanlar batıdaki bu adalar hakkında neye inanacaklarını bilemez. Dünyanın etrafı gerçekten dolaşmış, Kolomb gerçekten de iddia ettiği gibi Ganj'a, doğudan yelken açan Vasco da Gama'yla neredeyse karşılaşabileceği kadar yaklaşmış mıdır? Yerküre düşünülduğünden daha mı küçüktür, daha mı büyüktür? Alman matbaacılar kitaplara ulaşmayı o kadar kolaylaştırdı ki, hadi artık biri gelsin de şu mucizeleri açıklasın! Bilginler, denizciler, tüccarlar, asiller merakla bekliyorlar; tüm Avrupa merak içinde. Bütün bu keşiflerden sonra insanlık gerçekte neyi keşfettiğini bilmek istiyor artık. Yüzyılın en önemli olayı gerçekleştirilmiş; herkesin hissettiği bu, geriye bir tek onu anlamlandırmak ve yorumlamak kalmış.



HEM KURGUSAL HEM DE TARİHİ KİŞİLER ÜSTÜNE
YORUMLARIYLA TANIDIĞIMIZ STEFAN ZWEIG'İ DERİN
HARAKTER İNCELEMELERİNE YÖNELTEN, PSİKOLOJİYE VE
FREUD ÖĞRETİSİNE DUYDUĞU İLGİDİR. İNSANLIĞIN
YILDIZININ PARLADIĞI ANLAR, JOSEPH FOUCHE, MARIE
ANTOINETTE, ROTTERDAMLİ ERASMUS GİBİ AMERİGO
DA, ZWEIG'İN NESNELİKTE ÇOK SEZGİYE DAYANAN
YAŞAMÖYKÜLERİNİN EN BAŞARILI OLANLARINDAN
BİRİDİR. STEFAN ZWEIG, BU ESERİNDE, BUGÜN AMERİKA
OLARAK BİLİNEBİTANIN BU ADI ALMASINI ARDINDAKİ
İNANILMASI GÜÇ RASTLANTILARLA ÖRÜLÜ
"YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI"NI ANLATIR.

DÖNÜP OLANLARI DÜZELTME ŞANSI TANIMAYAN TARİH,
AMERİKA'NIN KAŞİFİ OLARAK HOLOMB'U DEĞİL,
VESPUCCI'YI SEÇMİŞTİR VE TARİHİN HARARLARI, NE
DENLİ SAÇMA VE ADALETSİZ DE OLSA, KATİBİR.
VESPUCCI'NİN ADINI İNSANLIĞIN EN MUZAFFER
DEFTERİNDE SİLMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR ARTIK; BELKİ
DE ONUN DÜNYAMIZIN KEŞİF TARİHİ İÇİNDEKİ
BAŞARISINI EN İYİ TARİF EDEN ÇELİŞKİ, HOLOMB'UN
AMERİKA'YI KEŞFETMİŞ AMA TANIMAMAMIŞ,
VESPUCCI'NİN İSE ORAYI KEŞFETMEDİĞİ HALDE BUNUN
YENİ BİR KITA OLDUĞUNU ANLAMAMIŞ OLMASIDIR. BU
BAŞARISI HER DÜYM ADIYLA BERABER ANILACAKTIR.

#canıyayınları #biyografi #yayıncılık #kitaplar #okuyucular #okuyucu #okuyucu